

ส่วนที่ 1

โครงการส่งเสริมการพัฒนาสังคม เชิงบูรณาการ: ความเป็นมา ฐานคิด และการออกแบบการดำเนินงาน

1. ความเป็นมาของโครงการส่งเสริมการพัฒนาสังคม เชิงบูรณาการ ปีงบประมาณ 2552¹

การพัฒนาสังคมตลอดจนแนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาสังคมเป็นแนวคิดที่มีรากฐานทางทฤษฎีมาอย่างยาวนานในระดับสากล สำหรับสังคมไทยได้มีการนำแนวคิดการพัฒนาสังคมมาใช้อย่างเป็นระบบในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 จากนั้นแนวคิดการพัฒนาสังคมก็ได้มีการนำไปปฏิบัติ มีการศึกษาวิจัย และมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนามาโดยตลอด ขณะเดียวกันการพัฒนาสังคมก็ได้ถูกนิยามทั้งเป้าหมายและความหมายอยู่ตลอดเวลาให้เกิดความหมายใหม่ ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

ในเบื้องต้นแนวคิดการพัฒนาสังคมจัดเป็นกลุ่มแนวคิดที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น (change for the betterment) หรือการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (planned change) แต่เมื่อพิจารณาภาพรวมจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นคุณภาพคน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ สุขภาพกายและจิต และมีศีลธรรมแล้ว ทำให้ทิศทางการพัฒนาสังคมที่เกิดขึ้นมักถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับเป้าหมายและวิธีการการพัฒนาสังคมว่าอะไรคือการพัฒนาสังคมที่แท้จริง เพราะสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ ทำให้ตกเป็นผู้ด้อยโอกาสหรือกลุ่มเสี่ยงที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ที่มีความซับซ้อนและรุนแรงมากขึ้น ประกอบกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมของภาครัฐที่ผ่านมายังไม่ครอบคลุมและทั่วถึงประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านสวัสดิการสังคม

แม้ว่าในปัจจุบัน ภาพรวมด้านการพัฒนาสังคมและการดำเนินงานจัดสวัสดิการสังคมมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การจัดสวัสดิการโดยชุมชน การจัดสวัสดิการในรูปแบบสวัสดิการท้องถิ่น ฯลฯ อันรวมไปถึงการดำเนินการด้าน

1 ดูรายละเอียดทั้งหมดเกี่ยวกับความเป็นมา หลักการและเหตุผลของโครงการได้ในภาคผนวก

สวัสดิการในรูปแบบต่างๆ ของทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ตลอดจนองค์การสาธารณะประโยชน์ที่ได้ดำเนินงานจัดสวัสดิการสังคมแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายทั้งในเชิงประเด็นปัญหา และเชิงพื้นที่ แต่กลไกการดำเนินงานของหน่วยงานและองค์กรดังกล่าวยังขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีภารกิจหลักในการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคม และสวัสดิการสังคม การสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม การคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ รวมทั้งการพัฒนางานด้านความมั่นคงของมนุษย์ในภาพรวมของประเทศ ประกอบกับแผนปฏิบัติการ 4 ปี (พ.ศ.2551 – 2554) ของสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ให้ทันต่อพลวัตของสังคม ข้อ 1.4 มีระบบและกลไกการบูรณาการการเข้าถึงสวัสดิการสังคม โดยมีเป้าประสงค์ คือ มีนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมและการสร้างหลักประกันทางสังคมที่ตอบสนองต่อความมั่นคงของมนุษย์

ดังนั้น เพื่อส่งเสริมการพัฒนากลไกการบูรณาการในการพัฒนาสังคมและจัดสวัสดิการสังคม ตลอดจนเพื่อให้เกิดการประสานเชื่อมโยง และบูรณาการการดำเนินงานร่วมกันทั้งในเชิงประเด็นปัญหา และเชิงพื้นที่ อีกทั้งยังเพื่อให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้เข้าถึงบริการด้านสวัสดิการสังคม และสอดคล้องกับภารกิจนโยบายและแผนปฏิบัติการของกระทรวงฯ สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงได้จัดทำ “โครงการส่งเสริมการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ” ในปีงบประมาณ 2552 โดยมุ่งหวังให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม อันจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนากลไกการทำงานด้านการส่งเสริมการพัฒนาสังคมให้มีทิศทางที่สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม ด้วยเหตุผลหลักที่ว่า “การพัฒนาสังคมไม่อาจดำเนินไปได้อย่างสมบูรณ์โดยความรับผิดชอบของเพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง” โครงการนี้จึงเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ที่จะช่วยยกระดับการทำงาน

ความรู้ความเข้าใจ และเปิดมุมมองใหม่ๆ ด้านการพัฒนาสังคมให้เกิดความหลากหลายและมีความชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งยังหวังว่าผลจากการประชุมดังกล่าวจะเป็นใช้ข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบและกลไกการจัดสวัสดิการสังคมและการพัฒนาสังคม ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการด้านสวัสดิการสังคม

นอกจากนี้ เป้าหมายหลักของโครงการยังมุ่งเน้นการเสริมสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับทักษะ ประสบการณ์ และสรุปบทเรียนการทำงานร่วมกันในการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคม ตลอดจนการศึกษาและค้นหาแนวทางในการบูรณาการด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคม

กล่าวได้ว่า โครงการส่งเสริมการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ ปี 2552 เป็นความพยายามของรัฐซึ่งดำเนินการผ่านสำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่พยายามจะบูรณาการงานด้านการพัฒนาสังคม และการจัดสวัสดิการสังคมให้สามารถเข้าถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ซึ่งโครงการดังกล่าวพยายามที่จะพัฒนาโลกในการบูรณาการงานด้านการพัฒนาสังคม รวมถึงการจัดสวัสดิการสังคมให้เกิดการเชื่อมประสาน โยงใยกันทั้งในเชิงประเด็นเนื้อหา เชิงพื้นที่ อันนำไปสู่บูรณาภาพแห่งการพัฒนาสังคมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. ฐานคิดและการออกแบบโครงการส่งเสริมการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ

ฐานคิดในการออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของโครงการนั้น มีฐานคิดในการออกแบบดังนี้

1. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลรายงานสถานการณ์ทางสังคม และข้อมูลพื้นที่ชุมชนในด้านต่างๆ โดยได้มีการจัดทำรายงานสถานการณ์ทางสังคมในพื้นที่ภาคกลางเพื่อเป็นข้อมูลป้อนเข้า (Input) ประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ เนื้อหาในรายงานสถานการณ์ทางสังคมเป็นการกล่าวถึงภาพรวมของข้อมูลในพื้นที่ระดับภาคในประเด็นต่างๆ อาทิ การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ภาวะทางเศรษฐกิจ ข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคกลาง และประเด็นควรพิจารณาเพื่อการพัฒนาพื้นที่ภาคกลาง

2. การพัฒนาศักยภาพ แนวทางในการพัฒนาศักยภาพที่เกิดขึ้นนอกจากจะเป็นการนำเสนอข้อเขียนในรูปของบทความทางวิชาการประกอบการประชุมแล้วทางคณะวิทยากรได้ให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือทางสังคมอันได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการถอดบทเรียนเพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาสังคมชุมชนผ่านการถอดบทเรียนในระดับกลุ่มย่อย นำไปสู่การสร้างข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ระดับพื้นที่ที่เจ้าของพื้นที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวของตนเอง

3. การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเน้นการพูดคุยอย่างพินิจพิเคราะห์ (Deliberative) และการสนทนาแบบแลกเปลี่ยน (Dialogue) เกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ทั้งในประเด็นการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อให้เกิดการอภิปรายวงกว้างและลุ่มลึก

4. การขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนา เป็นการสร้างข้อตกลง บทสรุปเกี่ยวกับแนวทางการทำงานที่เน้นการทำงานแบบเครือข่าย (Networking) การทำงานเชิงพื้นที่ (Area-Based Collaboration) เพื่อนำไปสู่การบูรณาการความร่วมมือเพื่อการพัฒนาสังคม (Social Integration) โดยการทำงานเชิงพื้นที่ถือเป็นมิติการทำงานที่สร้างความท้าทายให้กับตัวแทนผู้เข้าร่วมประชุมได้เล็งเห็นว่าความสำเร็จของการทำงานในระดับกลุ่มชุมชนควรพิจารณาให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ระดับภาคกลางควบคู่ไปด้วยกัน

จากฐานคิดดังกล่าว คณะวิทยากรได้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

1. คณะวิทยากรเน้นการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม การเรียนรู้จากปฏิบัติการจริง และการบูรณาการองค์ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยได้ออกแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคลากร/ภาคีเครือข่ายของสำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อันมีหลักการสำคัญ คือ การพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่ายให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริง การถอดบทเรียนจากประสบการณ์

เพื่อแสวงหาแนวทาง รวมถึงการสร้างพลังการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสังคมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

2. การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ คณะวิทยากรได้ใช้เวทีประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคม การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้แทนที่มีจากภาคส่วนต่างๆ ในแต่ละจังหวัด โดยมีการคัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุมตามประเด็นที่คณะผู้รับผิดชอบโครงการได้กำหนดไว้ (รายละเอียดจะนำเสนอในส่วนต่อไป)

กิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบเวทีเชิงปฏิบัติการเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคม (Social Space) เพื่อให้เกิดการอภิปราย ค้นหาแนวทางและข้อสรุปในการขับเคลื่อนงานและทิศทางการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วม โดยคณะวิทยากรได้ออกแบบเวทีฯ ให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ของพื้นที่ภาคกลาง รวมถึงได้นำสถานการณ์ทางสังคมพื้นที่ภาคกลางมาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาถึงประเด็นการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่ควบคู่ไปกับการถอดบทเรียนการทำงานในเชิงประสบการณ์และทัศนะมุมมองต่างๆ ต่อการพัฒนาสังคม โดยคาดหวังว่าการสรุปบทเรียนจากประสบการณ์การดำเนินงานที่ผ่านมาของภาคีเครือข่ายผู้เข้าร่วมประชุมที่มาจากภาคส่วนต่างๆ จะทำให้เกิดการทบทวนตนเอง ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับภาคีอื่น ซึ่งเป็นการพัฒนาข้อเสนอแนวทางไปสู่เป้าหมายและในอีกทางหนึ่งหวังจะทำให้กลุ่มแกนนำผู้เข้าร่วมประชุมสามารถนำกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับถอดบทเรียนไปใช้ในการสังเคราะห์ความรู้จากบทเรียนในงาน/โครงการที่กำลังรับผิดชอบอยู่และโครงการอื่นๆ ในโอกาสอื่นอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ดี แม้ว่าการถอดบทเรียนและการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจะสามารถใช้ได้หลายประเด็นก็ตาม แต่เวทีการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ มีจุดประสงค์ในการถอดบทเรียนเพื่อให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวทาง รูปแบบกลไกในการส่งเสริมการพัฒนาสังคมแบบบูรณาการ จึงได้มีการกำหนดประเด็นการถอดบทเรียนเกี่ยวกับ

1. การทบทวนและการถอดบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการในพื้นที่
2. ปักใจเงื่อนไขความสำเร็จ และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น
3. แนวทางการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมแบบบูรณาการภายใต้ความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ

รายละเอียดของการถอดบทเรียนในแต่ละประเด็นได้กำหนดเป็นโครงสร้างเนื้อหากิจกรรมที่ประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ดังกล่าวได้ดังนี้

● โครงสร้างเนื้อหากิจกรรม ประกอบด้วย

เนื้อหา	ระยะเวลา
ส่วนที่ 1 : ภาคทฤษฎี 1.1 การชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการ 1.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคม พื้นที่ภาคกลาง	45 นาที (10.30-11.15 น.) 45 นาที (11.15-12.00 น.)
ส่วนที่ 2 : ภาคปฏิบัติ 2.1 การทบทวนและถอดบทเรียนการทำงาน 2.2 การค้นหาเงื่อนไขปัจจัยความสำเร็จ 2.3 สรุปบทเรียนการเรียนรู้ร่วมกัน 2.4 การกำหนดแนวทางกลไกการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ	1 ชั่วโมง 15 นาที (13.00-14.15 น.) 1 ชั่วโมง 15 นาที (14.15-15.30 น.) 1 ชั่วโมง 30 นาที (15.30-17.00 น.) 4 ชั่วโมง 30 นาที (9.00-14.30 น.)

1) เนื้อหาภาคทฤษฎี

ในส่วนแรกเป็นการนำเสนอเนื้อหาภาคทฤษฎีที่กล่าวถึงวัตถุประสงค์ ความเป็นมาของโครงการฯ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจเกี่ยวกับที่มาของโครงการ ภาพรวมเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมที่เกิดขึ้นในบริบท ต่างๆ ของสังคมไทย และประเด็นข้อท้าทายในการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการที่นำไปสู่การพัฒนาในระดับพื้นที่ภาค

ต่อจากนั้นเป็นการนำเสนอสถานการณ์ทางสังคมเชิงพื้นที่ในรูปของรายงาน สถานการณ์ทางสังคมในประเด็น/มิติต่างๆ ที่สะท้อนเรื่องราว สภาพปัญหา ผลการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประชากร และสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อวิถี ชีวิตของผู้คนในสังคม (Social Life) เพื่อเป็นทุนความรู้ให้ผู้ร่วมประชุมสามารถการ เชื่อมโยงการดำเนินงานของตนเองไปสู่การแก้ปัญหาสังคมเชิงบูรณาการภายใต้ฐาน คิดและหลักการการถอดบทเรียนร่วมกัน

2) เนื้อหาภาคปฏิบัติ

เนื้อหาในการฝึกปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน โดยมีลำดับขั้นตอนของการ ถอดบทเรียนดังต่อไปนี้

1) ขั้นตอนการทบทวนและถอดบทเรียนการทำงาน

เป็นขั้นตอนที่มีวัตถุประสงค์ให้ผู้สมาชิกที่เข้าร่วมเวที ทบทวน/ทำความเข้าใจ ร่วมกันในเป้าหมายของโครงการ หรือภาพความสำเร็จของโครงการที่ต้องการบรรลุ เมื่อสิ้นสุดโครงการ รวมถึงผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริง โดยมีคำถามในการถอด บทเรียน ดังนี้

โจทย์ข้อที่ 1 การทบทวน/ การถอดบทเรียนการทำงาน

ประเด็นการอภิปราย

- ที่มาของกลุ่มหรือกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ ความเป็นมาอย่างไร
- อะไรคือแรงบันดาลใจหรือจุดเริ่มต้นในการดำเนินกิจกรรม
- วิธีการในการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างไร มีการกำหนดรูปแบบ ขั้นตอน การบริหารจัดการอย่างไร

- ระยะเวลาดำเนินการเริ่มตั้งแต่เมื่อไร และผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาเป็นอย่างไร

2) การค้นหาเงื่อนไข/ ปัจจัยความสำเร็จ

เป็นขั้นตอนที่มีวัตถุประสงค์ให้สมาชิกที่เข้าร่วมเวที ค้นหาปัจจัย/เงื่อนไขที่ทำให้ผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงแตกต่างไปจากสิ่งที่คาดหวังไว้ รวมไปถึงทบทวนถึงเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคที่ผ่านมาการดำเนินงานมีอุปสรรคอย่างไร และได้ใช้กระบวนการ วิธีการใดในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีคำถามในการถอดบทเรียน ดังนี้

โจทย์ข้อที่ 2 การค้นหาเงื่อนไข/ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงาน

ประเด็นการอภิปราย

- ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์
- ปัจจัยเหล่านั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร เช่น จากภายในกลุ่มหรือจากการสนับสนุนจากภายนอก
- เงื่อนไขอะไรที่อาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินการของกลุ่มไม่ให้เป็นไปตามเป้าหมาย

3) ข้อเสนอแนะแนวทางการบูรณาการการจัดสวัสดิการสังคมของภาคส่วนต่างๆ

เป็นขั้นตอนที่มีวัตถุประสงค์ให้สมาชิกที่เข้าร่วมเวที ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ข้ามกลุ่ม แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากภาคอื่นเกี่ยวกับแนวทางที่จะช่วยให้การทำงานเกิดการบูรณาการงานด้านการพัฒนาสังคมและการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมให้เพิ่มเติมมากขึ้น โดยการบูรณาการงานอาจมีลักษณะของการขยายประเด็นเนื้อหา มีการขยายความร่วมมือ ขยายกิจกรรม ขยายกลุ่มเป้าหมาย เกิดความร่วมมือและภาคีเครือข่ายเพิ่มขึ้น เป็นต้น เพื่อให้เห็นตัวอย่างดี ที่หลากหลาย อันนำไปสู่การประยุกต์ใช้ โดยมีคำถามในการถอดบทเรียน ดังนี้

โจทย์ข้อที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางการบูรณาการการจัดสวัสดิการสังคมของภาคส่วนต่างๆ

ประเด็นการอภิปราย

- จะทำอย่างไรที่ทำให้กิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินการอยู่เกิดการบูรณาการงานด้านการพัฒนาสังคมและส่งเสริมสวัสดิการเพิ่มเติม หรือมีการขยายขอบเขตการทำงานที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น
- ในการบูรณาการงานดังกล่าว ชุมชนจำเป็นต้องได้รับการหนุนเสริมอย่างไร

4) การกำหนดแนวทาง/กลไกการพัฒนาภาคีการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ

เป็นขั้นตอนที่มีวัตถุประสงค์ให้สมาชิกที่เข้าร่วมเวที ได้สร้างเครือข่ายความร่วมมืออันเป็นการผสมผสานการดำเนินกิจกรรมของตนให้เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ซึ่งจะอภิปรายเกี่ยวกับแนวทางที่จะช่วยประเด็นการทำงาน เกิดการเชื่อมร้อยกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ระดับภาค หรือจะมีแนวทางการทำงานร่วมกันอย่างไร มีกลไกหรือวิธีการการทำงานเชิงบูรณาการด้านการพัฒนาสังคมในระดับพื้นที่อย่างไร เพื่อร่วมกันกำหนดกลยุทธ์เพื่อการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือ

- การกำหนดกิจกรรมควรกำหนดให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน
- การกำหนดกลยุทธ์ ไม่ควรเป็นกลยุทธ์เดิม แต่ควรเป็นกลยุทธ์ใหม่ที่สามารรถแก้ไขจุดอ่อนของการดำเนินโครงการที่ผ่านมา และเสริมจุดแข็ง

โจทย์ข้อที่ 4 การพัฒนาภาคีการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ

ประเด็นการอภิปราย

- แนวทางการทำงานเพื่อขับเคลื่อนประเด็นเนื้อหาาร่วมกันในพื้นที่ระดับภาคควรเป็นอย่างไร หรือมีข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดแนวทางอย่างไร
- มีข้อห่วงใยใดบ้างเกี่ยวกับการบูรณาการการทำงานด้านการพัฒนาสังคมร่วมกันเป็นเครือข่ายในระดับพื้นที่

- เงื่อนไขใดที่ทำให้การบูรณาการงานร่วมกันเกิดขึ้นได้ เช่น ลักษณะการทำงาน การประสานความร่วมมือ การได้รับการสนับสนุนส่งเสริมต้องเป็นอย่างไร บทบาทของหน่วยงาน/เจ้าหน้าที่ภาครัฐต้องเป็นอย่างไร

3. ขั้นตอนการดำเนินงาน

3.1 ทบทวน และสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคม

การออกแบบกิจกรรมเพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คณะวิทยากรได้จัดทำเอกสารประกอบการ กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ชุมชนที่จะเข้าร่วมประชุมด้วยการทบทวนผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมและลักษณะสวัสดิการสังคมที่เกิดขึ้น ผ่านเกณฑ์บ่งชี้ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการด้านการพัฒนาสังคม โดยคณะวิทยากรได้ศึกษาเชิงเอกสาร (Desk Review) ผลงานวิจัย² บทความทางวิชาการด้านการพัฒนาสังคม ผลจากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่าคำอธิบายเกี่ยวกับ “การพัฒนาสังคม” มีความแตกต่างหลากหลายไปตามจุดมุ่งหมายของผู้ดำเนินการไม่ว่าจะเป็นทั้งเป้าหมาย (Ends) วิธีการ (Means) กระบวนการ (Process) หรือการขับเคลื่อนสังคม (Movement) โดยการพัฒนาศังคมได้ถูกกำหนดขึ้นตามลักษณะงานพัฒนาของพื้นที่ที่ต่างเห็นพ้องกันว่า นิยามของการพัฒนาสังคมจำเป็นต้องนิยามจากภายในพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทความเป็นอยู่ และเป็นนิยามความหมายที่อาจเปลี่ยนแปลงได้

นอกจากนี้ ในส่วนของการจัดสวัสดิการพบว่า ลักษณะความหมาย ตลอดจนประเภทของสวัสดิการที่พื้นที่ได้ดำเนินการจริง เป็นลักษณะความหมายเพิ่มเติม

- 2 การทบทวนงานวิจัยดังกล่าวมุ่งเน้นงานวิจัยที่ทางกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้จัดสรรงบประมาณให้มีการดำเนินการเพื่อสำรวจลักษณะขององค์ความรู้ที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างใดในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการ ซึ่งทำให้เห็นมิติทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงกลุ่มเป้าหมาย และเชิงประเด็นที่มีความหลากหลาย และมีการบูรณาการเนื้อหาทั้งสามประเด็นในหลายพื้นที่

จากพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 ที่กำหนดไว้ในมาตรา 3 ว่าสวัสดิการสังคมมีขอบข่ายเกี่ยวกับด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการสังคมทั่วไป ซึ่งข้อปรากฏพบว่านิยามของสวัสดิการสังคมในเชิงพื้นที่ และเชิงประเด็นได้ขยายขอบเขตครอบคลุมไปในเรื่องการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ในข้อเท็จจริง หลายพื้นที่ได้มีการขยายแนวทางการดำเนินการเป็นเครือข่ายอนุรักษ์กลายเป็นภาคีความร่วมมือด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เครือข่ายป่าชุมชน³ การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีทั้งมีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและการออมเพื่อจัดทำหลักประกันคุณภาพความมั่นคงในความเป็นมนุษย์ในรูปของสวัสดิการชุมชนหรืออาจเรียกว่า “สวัสดิการชาวบ้าน”⁴

- 3 การดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชนมีจุดเริ่มต้นจากความต้องการอนุรักษ์พื้นที่ป่าในชุมชนไม่ให้เกิดการบุกรุก สัมปทาน หรือการใช้ประโยชน์ที่ทำให้ป่าเสื่อมโทรม แต่ให้คงความอุดมสมบูรณ์ไว้เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเก็บหาหน่อไม้ เห็ดโคน น้ำผึ้ง ผักป่ามาเป็นอาหารบริโภค และเป็นรายได้เสริม โดยแนวทางการอนุรักษ์ก็คือการสร้างความเข้าใจ ความตระหนักให้เกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไปยังบุคคลใกล้เคียง เพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรในพื้นที่

นอกจากชุมชนจะเน้นการอนุรักษ์แล้ว ชุมชนยังช่วยกันดูแลและยังสนับสนุนให้เกิดการฟื้นฟูด้วย อาทิ การทำแนวกันไฟการดับไฟป่า การปลูกป่าเสริม ปลูกกล้าไม้ในป่าบางชนิดที่มีประโยชน์ต่อชาวบ้าน และต่อสัตว์ป่า เช่น มะขาม มะขามเทศ กระถิน หว่า ฯลฯ รวมถึงผักพื้นบ้าน เช่น ผักหวาน ผักอีหนู มีการสร้างข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จากป่า โดยเฉพาะหน่อไม้และเห็ดโคน ซึ่งเป็นรายได้เสริมของชุมชน และเพื่อที่จะเฝ้าต่อการพัฒนากิจกรรมการทำงานของเครือข่าย ชุมชนมีการสนับสนุนให้ครูนำเรื่องการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้านไปเป็นบทเรียน ปรับปรุงวิชา และหลักสูตรการเรียนการสอน นำนักเรียนไปเรียนรู้ในป่าเพื่อที่จะได้ปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชน ดังกรณีของป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดฉะเชิงเทรา และเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

- 4 ความหมายของ “สวัสดิการชาวบ้าน” ในที่นี้ ให้ความหมายถึงสวัสดิการที่คนในชุมชนได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิต โดยมีมุมมองที่มีต่อการจัดสวัสดิการก็คือ พวกเขาเหล่านั้นมองว่ากลุ่มคนบางกลุ่มในสังคมมีสวัสดิการ มีคำรักษาพยาบาลที่ได้รับอุดหนุนจากรัฐสามารถเข้าถึงสวัสดิการได้จากบทบาทหน้าที่การงานที่มีอยู่ หรือมี “สิทธิ” ในสวัสดิการ แต่ชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หาเช้ากินค่ำ ไม่ได้มีหลักประกันใดๆ หรือไม่มีสวัสดิการอะไรมารองรับ จึงจำเป็นต้องสร้างหลักประกันขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันและกันภายในชุมชน ดังกรณีของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบางนาเกลือ อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสงคราม และกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบางเสาธง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

3.2 ประชุมคณะทำงานเพื่อกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่และการเก็บรวบรวมข้อมูล ทางคณะวิทยากรและบุคลากรจากสำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ร่วมกันกำหนดเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติพื้นที่หรือตัวแทนผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อใช้เป็นข้อกำหนดในการคัดเลือกพื้นที่ในการประชุมเชิงปฏิบัติ โดยคำนึงถึงลักษณะพื้นที่ที่มีการดำเนินกิจกรรม/โครงการด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการตามประเด็นในการคัดเลือกพื้นที่⁵ 10 ประเด็นอันประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน
2. ความเป็นธรรมทางสังคม
3. ความเสมอภาค
4. การสร้างความยั่งยืน
5. ความสามารถในการตอบสนองความต้องการ
6. การพัฒนาศักยภาพของชุมชน
7. การส่งเสริมคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
8. กระบวนการตัดสินใจของชุมชน
9. การแก้ปัญหาของชุมชนให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดี
10. สร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

-
- 5 ประเด็นการคัดเลือกพื้นที่ได้มาจากสาระสำคัญของแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม (Theories of Social Development) แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสังคมและการจัดสวัสดิการสังคม (Social Policy and Welfare) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสังคมและสังคมสงเคราะห์ (Social Administration and Social Work)

โดยในแต่ละประเด็นได้กำหนดคำอธิบายไว้ดังนี้

คำอธิบายเกณฑ์/ประเด็นในการพิจารณาคัดเลือกพื้นที่

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดสวัสดิการจะพิจารณาตั้งแต่การทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรในท้องถิ่นและภาคประชาชน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล ร่วมรับประโยชน์ ร่วมเป็นเจ้าของและร่วมตรวจสอบ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแข็งขันถือเป็นเงื่อนไขสำคัญของการทำงานด้านการพัฒนา

2. ความเป็นธรรมทางสังคม

แนวคิดด้านความเป็นธรรมทางสังคม มุ่งเน้นการส่งเสริมโอกาสอย่างเท่าเทียม เป็นการสร้างหลักประกันที่ส่งเสริมความมั่นคงในความเป็นมนุษย์ในกลุ่มคนต่างๆ อันหมายรวมถึงแนวทางที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างไม่เบียดเบียนกัน

3. ความเสมอภาค

ในด้านความเสมอภาคเป็นไปในลักษณะของการจัดสรรสวัสดิการชุมชนเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ และตาย โดยสวัสดิการที่เกิดขึ้นเป็นการมุ่งตอบสนองความต้องการอย่างทั่วถึง ถ้วนหน้า ไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งในบางพื้นที่ชุมชนได้มีการขยายขอบเขตสวัสดิการให้ครอบคลุมไปยังอีกหลายเรื่องราวหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นหลักประกันที่สามารถดูแลชาวบ้านตามสิทธิไปตลอดชีวิต ทำให้ชาวบ้านได้รับสวัสดิการอย่างทั่วถึง ครอบคลุมและถ้วนหน้า อาทิ การศึกษา อาชีพ สุขภาพอนามัย การดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ ความเสมอภาคยังพบในด้านการบริหารงานที่เน้นความเสมอภาคของสมาชิก กล่าวคือ สมาชิกมีสิทธิมีเสียงในการกำหนดแนวทางการบริหารสวัสดิการให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ ตลอดจนร่วมกันวางแผนในการบริหารงานสวัสดิการของชุมชนโดยมองว่าสวัสดิการของชุมชนเป็นเรื่องราวของทุกคนในชุมชน

4. การสร้างความยั่งยืน

การสร้างความยั่งยืนถูกอธิบายได้เด่นชัดในเรื่องการขยายผลการดำเนินงานของกองทุน และการส่งผ่านแนวความคิด การเปิดโอกาสให้เข้ามาร่วมทำงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมของคนทำงานสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน รวมถึงการขยายผลการดำเนินงานจากภายในชุมชนให้ครอบคลุมกลุ่มต่างๆ และการขยายกองทุนไปยังภายนอกพื้นที่ใกล้เคียงให้เข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่าย เพื่อสร้างเครือข่ายพันธมิตร และสวัสดิการที่มีความเข้มแข็ง โดยอาจาอาศัยกลไกภาครัฐเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนสู่พื้นที่อื่น

5. ความสามารถในการเข้าถึงความต้องการและตอบสนองความต้องการของชุมชน

ความสามารถในการเข้าถึงความต้องการและตอบสนองความต้องการของชุมชน มีที่มาจากความต้องการของคนในชุมชนประกอบกับกระบวนการทำงานของคณะทำงานที่มีการค้นหาปัญหา ความต้องการที่ควรได้รับการตอบสนอง เพื่อกำหนดเป็นเรื่องราวหรือกิจกรรมต้องมีการดำเนินการช่วยเหลือผ่านกองทุนสวัสดิการ

6. การพัฒนาศักยภาพของชุมชน

การดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมที่ส่งเสริมโอกาสผ่านการกู้เงินทุนเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ หากแต่ต้องการให้สมาชิกตลอดจนคณะกรรมการได้รับการส่งเสริม การพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาดูงาน การให้ความรู้โดยเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐผ่านกิจกรรมการอบรมและเข้าร่วมสัมมนาเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาชุมชน การเรียนรู้จากผู้นำที่ประสบความสำเร็จเพื่อจุดประกายความคิดและให้ชาวบ้านคิดเอง นอกจากนี้ยังมีการกระตุ้นให้ชาวบ้านคิดเอง คิดเป็น และพยายามพัฒนากลุ่มคนรุ่นใหม่ ตั้งแต่วิสัยคิด การดำเนินงาน และการขยายผลให้เข้ามาร่วมงานในการบริหารกองทุน ผ่านการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ การอบรม การสัมมนาเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาชุมชน

7. การส่งเสริมคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

การส่งเสริมคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เด่นชัดในเรื่องการให้คุณค่ากับการเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชน โดยสวัสดิการกองทุนชุมชนที่เกิดขึ้นถือเป็นผลดีผลรวมกันของคนทั้งชุมชนที่ผ่านการบริหารงานโดยตัวแทนของคนในชุมชน คุณค่าดังกล่าวเป็นคุณค่าที่สำคัญเพราะนอกจากจะทำให้คนแต่ละที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงรู้สึกถึงคุณค่าความภาคภูมิใจในตัวเองแล้ว ยังก่อให้เกิดคุณค่าร่วมของผู้คนในชุมชนที่รู้สึกหวนเห่นและเป็นเจ้าของ เกิดความรู้สึกสำนึกรักในกิจกรรม อันก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนโดยคนในชุมชนเอง เปิดโอกาสให้ชาวบ้านรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาเองโดยมีองค์กรภาครัฐให้การสนับสนุน

8. กระบวนการตัดสินใจของชุมชน

กระบวนการตัดสินใจของชุมชนอาจปรากฏในลักษณะการเสนอความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อหาข้อตกลงร่วมและต้องได้รับความเห็นชอบจากมติที่ประชุมสมาชิก โดยถือเสียงส่วนใหญ่เป็นสำคัญผ่านการลงคะแนนเสียงภายใต้แนวคิดประชาธิปไตย กระบวนการตัดสินใจยังพบในลักษณะการพิจารณาภายใต้เงื่อนไขของกฎระเบียบที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรและใช้ฐานข้อมูลในการตัดสินใจร่วมแก้ไขปัญหา วิเคราะห์สถานการณ์ก่อนการดำเนินงานหรือสรุปผลที่ได้ตัดสินใจจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง นอกจากนี้ ยังพบว่าการกระบวนการตัดสินใจมาจากฐานคิดเรื่องการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน

9. มุ่งแก้ปัญหาของชุมชนให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดี

การมุ่งแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีเกิดขึ้นในลักษณะการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ ครอบคลุมทั้งเชิงประเด็นโดยมีการขยายประเด็นต่างๆ ให้กลายเป็นสวัสดิการเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง และการดำเนินการสวัสดิการที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ทั้งด้านการมุ่งแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ความยากจน ภาวะหนี้สิน เพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ปลอดภัย การลด ละ เลิกอบายมุขและสินค้าฟุ่มเฟือย โดยปลูกฝังให้คนในชุมชนรู้จัก “การออม” ด้านสุขภาพอนามัย ส่งเสริมสุขภาพกายและใจ การป้อมปรามยาเสพติด เป็นต้น ด้านการศึกษาให้ความสำคัญกับการให้

ทุนการศึกษา นอกจากนี้การมุ่งแก้ไขปัญหของชุมชนให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดี
เชิงกลุ่มเป้าหมายให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือและจัดสรรสวัสดิการแก่กลุ่ม
ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้และสมาชิกที่เจ็บป่วย

10. การสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

การสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนเกิดขึ้นมิติต่างๆ ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจซึ่งเกิดขึ้นในลักษณะการเสริมสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ทำให้
ชาวบ้านมีทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ ช่วยลดภาระหนี้สินนอกระบบและ
หนี้สินในภาคครัวเรือน ทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของเงินและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
สู่การออมและการใช้จ่ายอย่างประหยัด เนื่องจากคนชุมชนเริ่มเรียนรู้ประโยชน์ของ
การ “ออม” และยังส่งผลให้ก่อให้เกิดสวัสดิการที่สามารถช่วยเหลือคนในชุมชนได้

ด้านสุขภาพอนามัย ชาวบ้านมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและผู้สูงอายุเจ็บป่วย
น้อยลง

ด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชน สามารถพลิกฟื้นวิถีชีวิตชุมชน ก่อให้เกิดการ
ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการเกื้อหนุนจนเจือทำให้ครอบครัวมีความสัมพันธ์ดีขึ้น
ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน

ด้านความมั่นคงในการดำเนินชีวิต ชาวบ้านมีความเป็นอยู่คุณภาพชีวิตดีขึ้น
มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิต เนื่องจากเกิดหลักประกันความมั่นคงของชีวิตตั้งแต่
เกิดจนตาย สมาชิกเกิดความภาคภูมิใจและอบอุ่นใจที่มีหลักประกันเมื่อยาม
เจ็บป่วยหรือเสียชีวิต

ด้านความเข้มแข็งของชุมชน เกิดความรักใคร่สามัคคีในครอบครัวและ
ชุมชน ทำให้เด็กมีปัญหาลดลง

ด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน เกิดการพัฒนาหมู่บ้านให้พึ่งตนเองได้ ชาวบ้าน
หันมาใช้ชีวิตอย่างพอเพียงและพึ่งตนเอง นอกจากนี้ยังเน้นให้ชาวบ้านเป็น
คนคลื่อนงานของกลุ่มเอง โดยมีองค์กรภาครัฐเป็นฝ่ายสนับสนุน

ด้านอื่นๆ เช่น ผลจากการจัดตั้งกองทุนได้ขยายไปสู่การเกิดขึ้นของกองทุน
อื่นๆ ในพื้นที่และกิจกรรมสวัสดิการด้านอื่น การยกระดับการศึกษาของคนใน
ชุมชนและการเกิดแรงบันดาลใจและการจัดสวัสดิการชุมชน

อย่างไรก็ดี จะเห็นได้ว่าสวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้นโดยตัวมันเองมิได้ก่อให้เกิด
ผลลัพธ์เพียงแค่การสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพหรือเป็นหลักประกันในการ
ดำเนินชีวิตเท่านั้น หากแต่ผลของการดำเนินสวัสดิการได้ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งใน
ระยะสั้นและระยะยาวที่ถือเป็นรากฐานสำคัญของสังคม

3.3 สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวม
ข้อมูลพื้นที่เข้าร่วมประชุมโดยเป็นการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวกับความเป็นมา
ลักษณะกิจกรรม และผลการดำเนินการที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับพื้นที่ผู้เข้าร่วมประชุม
เพื่อสรุปเป็นเอกสารประกอบการประชุมใช้สำหรับการแนะนำพื้นที่เข้าร่วมประชุม
และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3.4 จัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ 5 ภาค

ในส่วนของกิจกรรมเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการกลไกการบูรณาการการพัฒนา
สังคมและสวัสดิการสังคม ทางผู้จัดโครงการ (สมพ.) ประสานงานกับสำนักงาน
พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดและสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุน
วิชาการเขตในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อติดต่อไปยังชุมชนที่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุม
รวมถึงหน่วยงานในพื้นที่ อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานราชการ
อื่น อันเป็นหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากเครือข่ายทุกภาคส่วน เข้าร่วมประชุม
เชิงปฏิบัติการ

3.5 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วยกิจกรรมหลักดังนี้

3.5.1 การชี้แจงวัตถุประสงค์การประชุม ในรูปของการบรรยาย การ
อภิปรายให้ความรู้และประสบการณ์ในการบูรณาการกลไกด้านการพัฒนาสังคม
และการจัดสวัสดิการสังคม

3.5.2 การนำเสนอรายงานสถานการณ์ทางสังคมในระดับพื้นที่⁶ โดยมุ่งให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับทราบถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคกลาง

3.5.3 การถอดบทเรียนการทำงาน เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการประชุม โดยกิจกรรมเวทีว่าด้วยการถอดบทเรียน นับเป็นวิธีวิทยาหนึ่งที่ได้รับการนำมาปฏิบัติในโครงการวิจัยและพัฒนาที่ดำเนินการโดยภาคส่วนต่างๆ อย่างแพร่หลาย คณะวิทยากรจากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล รวมถึงบุคลากรของสำนักมาตรฐานฯ ซึ่งรับผิดชอบโครงการส่งเสริมการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ ตระหนักถึงความสำคัญของการถอดบทเรียนในฐานะเป็นเครื่องมือช่วยให้โครงการนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ก่อให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ จึงได้เลือกการถอดบทเรียนมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานและพัฒนาศักยภาพ แก่ภาคีเครือข่ายของสำนักมาตรฐานฯ ในการจัดประชุมปฏิบัติการครั้งนี้

ด้วยเหตุว่าเครื่องมือในการถอดบทเรียนมีอยู่หลายวิธีการ แต่ในการในการประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ภาคีเครือข่ายได้เรียนรู้ผลการทำงานของตนเอง ในขณะเดียวกันก็ได้ความรู้บทเรียนจากการปฏิบัติจริง ตลอดจนมีความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์ความรู้และบทเรียนนั้น เพื่อนำบทเรียนที่ได้ไปปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานของตนอย่างต่อเนื่อง จึงเลือกการถอดบทเรียนหลังการปฏิบัติ (After Action Review) มาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน นัยสำคัญของการถอดบทเรียนลักษณะนี้อยู่ที่ “การมีส่วนร่วมในการคิด-แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ตลอดกระบวนการ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ คือ “ปัญญา” และการยอมรับในการนำไปปฏิบัติอย่างเห็นคุณค่า อันจะทำให้สิ่งที่คิดวางแผนร่วมกัน นำไปสู่การ

6 เนื้อหาของรายงานสถานการณ์ทางสังคมเป็นการประมวลสรุปข้อมูลทุกมิติจากแหล่งต่างๆ อาทิ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงฐานข้อมูลทางสถิติ เอกสาร บทความทางวิชาการ เนื้อหาของรายงานดังกล่าวจึงเป็นการใช้ชุดข้อมูลทุกมิติในการอธิบายประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคกลาง โดยรายละเอียดเกี่ยวกับสถานการณ์ทางสังคมในกรณีพื้นที่ภาคกลาง ดูเพิ่มเติมในรายงานส่วนที่ 2

ปฏิบัติจริงในทิศทางที่ดีขึ้น และเกิดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างมีการ
ออกแบบให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ มิใช่เป็นกระบวนการที่ปล่อยไปตามธรรมชาติ
หรือให้ผุดบังเกิด (emergence) ขึ้นเอง

สำหรับปฏิบัติการการถอดบทเรียนเริ่มจากขั้นตอนการถอดบทเรียน
ตามโจทย์ที่ 1-3 โดยคณะวิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีออกเป็นกลุ่มย่อย 8 กลุ่ม
ตามลักษณะกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ จำนวนสมาชิกกลุ่มอยู่ระหว่าง 5-6 คน โดยมี
ผู้อำนวยกระบวนการเรียนรู้ (Facilitator) อยู่ประจำในทุกกลุ่มย่อย ส่วนในช่วงการ
วางแผนอนาคตหรือการกำหนดแนวทางกลไกการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ
ที่มหาวิทยาลัยจัดแบ่งกลุ่มใหม่เป็น 2-3 กลุ่มโดยใช้ประเด็นที่ผู้ร่วมเวทีสนใจหรือ
ดำเนินการอยู่เป็นเกณฑ์การจัดกลุ่ม

ต่อจากนั้นก็จะมีการนำเสนอผลการฝึกปฏิบัติของกลุ่มย่อย โดยเปิดโอกาส
ให้มีการแลกเปลี่ยนซักถามระหว่างกลุ่ม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ข้ามกลุ่ม รวมถึง
มีการตั้งข้อสังเกตต่อผลการฝึกปฏิบัติ และสรุปประเด็นสำคัญทั้งหมดโดย
คณะวิทยากร

3.5.4 การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อค้นหาแนวทาง วิธีการ การบูรณาการกลไก ด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคม

นอกจากการให้ความรู้เชิงวิชาการและปฏิบัติการจริงด้านการถอดบทเรียน
การวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคมเชิงพื้นที่แล้ว คณะวิทยากรได้ออกแบบกิจกรรม
ให้มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบข้ามกลุ่มโดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุม
ได้นำความรู้และประสบการณ์มาทบทวนตนเอง และกำหนดแนวทาง วิธีการ
การบูรณาการการทำงานด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมร่วมกัน
เพื่อสร้างข้อสรุปในเชิงพื้นที่ในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมต่อไป

**3.6 จัดทำรายงานสรุป และสังเคราะห์ชุดองค์ความรู้ด้านการบูรณาการ
กลไกด้านการพัฒนาสังคม และการจัดสวัสดิการสังคม** เพื่อให้ผลการประชุม
ดังกล่าวอันเป็นความรู้ชุดใหม่ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร่วมกันผ่านปฏิบัติการทาง
สังคมอย่างมีส่วนร่วมแบบเข้มข้น (Active Participation) ทางสำนักมาตรฐานการ
พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และคณะวิทยากรได้ร่วมกันสรุปชุดความรู้

ของเวทีกลไกการบูรณาการการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมของแต่ละพื้นที่ และสรุปภาพรวมของทุกเวทีทั้ง 5 ภูมิภาคในรูปของเอกสารเพื่อส่งเคราะห์เป็นองค์ความรู้และส่งมอบความรู้ดังกล่าวกลับคืนพื้นที่ชุมชนและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

4. พื้นที่ดำเนินการ

การดำเนินการในพื้นที่ 5 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

5. กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมประชุม

ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย ผู้บริหารหน่วยงาน ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชนด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมจาก หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล) องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาชนในพื้นที่ 5 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยการกำหนดการจัดประชุมเป็น 5 ครั้ง จำนวนผู้เข้าร่วมประชุมพื้นที่ละ 60 คน รวมทั้งสิ้น 300 คน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ผู้เข้าประชุมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และได้รับองค์ความรู้และประสบการณ์ในการบูรณาการกลไกการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคม

6.2 ได้แนวทางในการบูรณาการกลไกการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบข้ามพื้นที่

6.3 กลไกการดำเนินงานด้านพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคม ทุกภาคส่วนสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมได้อย่างเป็นระบบในรูปของเอกสารทางวิชาการว่าด้วยชุดองค์ความรู้ด้านการบูรณาการกลไกด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคม